

Forfatter: Goldschmidt, M. A.

Titel: 6. Romanens modtagelse

Citation: Goldschmidt, M. A.: "6. Romanens modtagelse", i *Arvingen*, udg. af Johnny Kondrup , Det Danske Sprog- og Litteraturselskab, Borgen, 1988, s. 232. Onlineudgave fra Arkiv for Dansk Litteratur: <https://tekster.kb.dk/text/adl-texts-goldschmidt01-shoot-idm140700592010576.pdf> (tilgået 24. september 2021)

Anvendt udgave: Arvingen

6. Romanens modtagelse

⌘ Da Goldschmidt i 1863 vendte hjem fra Rom, begyndte han udgivelsen af en række *Fortællinger og Skildringer*, hovedsagelig med romerske motiver. De to første bind, der indeholdt mindre (og mindre betydelige) stykker, udkom henholdsvis 1863 og 1864. Hertil føjede sig i slutningen af 1864 *Arvingen* som tredje og sidste bind. Efter datidens skik bar den det nye år på titelbladet, ligesom i øvrigt bind II.

⌘ Allerede inden nytår fremkom de første anmeldelser. Den 18. december bragte det populære ugeblad *Illustreret Tidende* en usigneret omtale, der efter bladets sædvane var holdt i meget knappe vendinger. *Arvingen* kaldes her en interessant, åndfuld og vækkende roman, i sin livsanskuelse mere harmonisk end *En Jøde* og i sin opbygning mere velformet end *Hjemløs*. Anmelderen mener dog samtidig, uden at give nogen grund, at der over kompositionen er noget vist uoplagt, som sætter *Arvingen* i en lavere klasse end Goldschmidts øvrige romaner. 233 En mere indgående behandling fik romanen i den nationalliberale avis *Dagbladet*, ejet og redigeret af folketingsmanden C.St.A. Bille. *Dagbladet* anmeldte *Arvingen* den 20. december under standardoverskriften »Literatur«.

⌘ Anmeldelsen, der er usigneret, karakteriserer først Goldschmidt som digter. Den anbringer ham blandt de interessante, dvs. dem, hvis styrke ikke ligger i den storslåede opfattelse af helheder, men i den åndrige opfattelse af enkeltheder. Goldschmidts romaner i almindelighed menes at have noget mosaikagtigt over sig, som om de er frembragt ved en sindrig kombination af detaljer. »Dette er ikke ubetinget en Mangel, men det er et Særkjende«, forsikrer anmelderen, idet han dog samtidig hævder, at *Arvingen* har sin styrke i noget andet og mere end det interessante. I første halvdel virker *Arvingen* let uklar og forvirrende, fordi de mange åndrigt opfattede enkeltheder ikke peger noget bestemt sted hen. Læseren kan her mene at stå over for et sidestykke til Hans Egede Schacks *Phantasterne* (1857). Men i anden halvdel samles trådene, idet kærlighedshistorien mellem Axel og Astrid giver romanen holdning og form. Kærlighedshistorien er sjælen i *Arvingen*, og den er beskrevet med en lidenskab, der dog samtidig er ren, en kraft, der samtidig er behersket, som hos elskereren, der holder vejret i beundring for sin elskede. Efter anmelderens mening er det denne skildring, der giver *Arvingen* en dybere ro og fylde, end man ellers er vant til i Goldschmidts værker.

⌘ En fuldstændig modsat (og æstetisk rimeligere) vurdering af forholdet mellem romanens dele fremkom den 24. december på forsiden af den ligeledes nationalliberale avis *Fædrelandet*. Anmelderen var Clemens Petersen (1834-1918), velnok den førende pen i dansk kritik mellem Heiberg og Georg Brandes.

⌘ Som indledning holder Clemens Petersen *Arvingen* op mod en roman af Dickens (forfatteren af *Fædrelandets* egen føljeton) og mener, at sammenligningen falder ud til ugunst for Goldschmidt, hvis bog virker bleg og fattig. Dette dog kun, fordi Goldschmidt ikke holder sig inden for de grænser, som afstikkes af hans eget talent. Goldschmidt er en eminent skildrer af stemning og en glimrende stilist. Hvor stilen sættes i tjeneste hos stemningen, når han det ypperlige, således i første halvdel af *Arvingen*, hvor han dybt og rigt har formået at gengive det stemningsliv, som findes i en barnesjæl. 234 Anden halvdel af bogen finder Clemens Petersen derimod pinlig. Her har Goldschmidt villet skildre hovedpersonens berøring med det, man kalder livet, men ikke kunnet. *Arvingen* lider af samme grundskade som *En Jøde* og *Hjemløs*, idet den ikke formår at føre sin helt længere end til tyveårsalderen. Hvad der kommer derefter, er kun et fyrværkeri, som skal skjule tomheden, et virvar af begivenheder, der skal illudere som livet. Enkelt udtrykt består Goldschmidts fejl i, at han lader sine helte rejse udenlands. Det er et ødelæggende greb i en udviklingsroman (hvorved Clemens Petersen ignorerer den kendsgerning, at udenlandsrejsen er en fast ingrediens i genren), for en rejse lader kun hovedpersonen stifte bekendtskab med brudstykker af livet, aldrig med dets samlede magt og alvor. Goldschmidts helte kommer aldrig i livets vold, og hans romaner forvandler sig på et vist punkt til brudstykker af en rejsebeskrivelse.

⌘ En anden indvending, som Clemens Petersen retter både mod *Arvingen* og Goldschmidts romaner i øvrigt, er, at heltene er holdningsløse. Axel føler sig fx først liberal, men træder så i tjeneste hos en greve. Derefter begejstres han for den italienske frihedskrig, men kæmper alligevel på østrigernes side. Denne ustadighed, der grænser til sindsforvirring, har efter Petersens mening sin rod i forfatterens sind. Goldschmidt er selv en holdningsløs natur, der aldrig har forladt det æstetisk sværmende forhold til ideer og standpunkter. Han er et levn fra Christian VIII's æstetiske tid, og anmelderen slutter patetisk med at nedbede Guds nåde over ham på dommens dag.

⌘ De øvrige anmeldelser fremkom efter årsskiftet. Den 15. januar 1865 fik *Arvingen* en længere omtale i det nystartede politisk - æstetiske ugeskrift *Enhver Sit*, redigeret af Michael Giørup (1830-1915). Anmeldelsen er usigneret, men skyldes formentlig redaktøren, der foruden at være militærmand skrev populære sange og noveller samt anmeldelser i flere blade.

⌘ I første halvdel af omtalen argumenteres der for, at Goldschmidt er den betydeligste blandt de nulevende danske romanforfattere. Der lægges særlig vægt på prædikatet dansk, netop fordi man så ofte har villet

hævde, at Goldschmidt som jøde ikke kunne være nogen national digter. Men hvor det drejer sig om skønhed, er nationaliteten eller herkomsten underordnet. Overhovedet, fortsætter anmelderen, idet han løfter sig til en almen betragtning, er man herhjemme tilbøjelig 235 til at overvurdere det nationale, hvorved man risikerer at ende i forfængelig egenkærlighed.

✕ Dette var måske hårde ord efter 1864, men de udtrykte en følelse, som rørte sig i konservative kredse af befolkningen - kredse, der samledes i den såkaldte Augustforening (1864-69), for hvilken netop *Enhver Sit* gjorde sig til organ. Augustforeningens mænd var tilhængere af helstaten, ligesom Goldschmidt altid havde været, men i modsætning til det nationalliberale flertal, og foreningen kunne med nogen ret give De Nationalliberale skylden for katastrofen i 1864. At Goldschmidt bliver rost i *Enhver Sit*, har altså også en politiske baggrund.

✕ I anden halvdel giver anmelderen en kort, men sikker fremstilling af *Arvingens* idé. Han lægger vægt på den opadgående tendens i kærligheden mellem Axel og Astrid, på Axels karaktermæssige dannelse og på hovedpersonernes afsluttende dom over sig selv. Anmelderens eneste indvending er, at dommen - døden og adskillelsen - måske virker lovlig hård i forhold til den synd, Axel og Astrid har begået mod kærligheden. De skulle næsten have haft hinanden!

✕ Politisk på linie med *Enhver Sit* lå dagbladet *Flyveposten*, redigeret af Gottlieb Siesby og Jacob Davidsen. Det var et organ for stærkt antiliberale synspunkter, men dårligt skrevet og på vej mod sin egen lukning, som fandt sted i 1870. *Flyveposten* anmeldte *Arvingen* den 22. april 1865.

✕ Anmeldelsen er usigneret, men viser i sin terminologi et afhængighedsforhold til den hegel-heibergske skole. Den lægger ud med at beklage, at man ikke entydigt kan bestemme *Arvingen* enten som en fiktiv »Fortælling« eller som en »Skildring«, nemlig af noget selvoplevet. Skønt den i anlægget er en fiktiv autobiografi, er stilen så umiskendeligt Goldschmidts, at man har svært ved at opfatte helten som et selvstændigt væsen. Men det beror efter anmelderens mening på, at Goldschmidt ligesom Jens Baggesen og H.C. Andersen hører til den subjektive digtertype, der egentlig kun kan beskrive noget, som har passeret igennem hans egen livserfaring.

✕ Dernæst koncentrerer opmærksomheden om romanens stof, »uden Hensyn til Formen og Indklædningen«. Goldschmidt roses, fordi han er i stand til at opfange hele den samtidige virkelighed, ikke blot med alle detaljer, men også med den poesi, som den rummer. I 236 denne forbindelse (men temmelig umotiveret, synes man) lufter anmelderen den mulighed, at børnene, som Axel i romanens slutning tager til sig, i virkeligheden ikke er Astrids søskendebørn, men hans eget afkom med Sophie. En sådan sammenhæng ville gøre romanens titel helt forståelig! På den anden side kan anmelderen også tænke sig, at Axel måske er en søn af ritmester von Buch og jægermesteren således kun hans åndelige fader. Dette ville passe med bogens idé om den åndelige kærlighed og gøre den lange barndomsbeskrivelse forståelig!

✕ Efter disse strejftog i fantasien tager anmelderen stilling til påstanden om, at Goldschmidt ikke skulle være nogen national digter. Ligesom *Enhver Sit* mener *Flyveposten*, at den er ganske urimelig, for hvad er en national digter? Er det ikke netop en, der skriver sit modersmål med den lethed og friskhed, som præger Goldschmidts værker?

✕ *Dansk Maanedsskrift*, redigeret af Mathias Steenstrup, anmeldte *Arvingen* i bd. II, 1865. Anmelderen var juristen og litteraturhistorikeren Carl Rosenberg (1829-85), hvis politiske sympatier var delt mellem skandinaver, grundtvigianere og forsvarsvenner.

✕ Anmeldelsen har ikke meget at sige om *Arvingens* kunstneriske kvaliteter. Romanen krediteres dog for en fin og ren stil, mens både tankegang og handling forekommer løs. Hovedsagen er for Rosenberg at forholde sig til den kritik, som Clemens Petersen har rejst mod Goldschmidt i *Fædrelandet*. Rosenberg forstår godt, at man må opfatte Goldschmidts romanhelte som afspejlinger af forfatteren, men beskyldningen for ustadighed og vaklen kan han ikke underskrive. Goldschmidt har tværtimod været meget konstant i sin opposition mod den herskende, nationalliberale mening. Han har altid haft et skarpt blik for halvhed, magelighed og svigtende idealisme, og netop disse egenskaber har præget den nationalliberale bevægelse siden 1848. Med dem må der nu gøres op.

✕ Imidlertid finder Rosenberg ingen tegn på, at den kaste, som Goldschmidt i *Arvingen* gør til mønster, nemlig aristokratiet, kan hidføre sundere tilstande. Med en forbløffende frejdighed hævder anmeldelsen, at *Arvingen* forherliger den adel, som kæmper for paven, Francesco II af Neapel, Habsburgere, Hohenzollere og det gamle autoritetsprincip. »Han synes at tage Skallen for Kjernen, det Glimrende, Stolte i den ydre Fremtræden for den indre sande Adel.« Grunden til denne fejltagelse - altså hos *Arvingens* forfatter og hovedperson - 237 ligger angiveligt i, at de forholder sig æstetisk til idealerne. De bruger dem som midler til at forhøje deres subjektive livsnydelse i stedet for at hengive sig til dem i personligt forpligtende forhold. Overalt i Goldschmidts romaner mærker Carl Rosenberg den æstetiske refleksion »som et lammende, om end skjult Saar i Vingerne«. På dette punkt er han enig med Clemens Petersen.

✂ Rosenberg var mærkværdigvis ikke ene om at forstå *Arvingen* som en hyldest til den reaktionære fødselsadel. Samme misforståelse optræder i det, man må kalde outsidersen blandt anmeldelserne, en kort, usigneret omtale i *Tilskueren*. Bladet var kun et af de mange med dette navn siden Joseph Addisons *Spectator*, det udkom med 36 numre i 1865 og ophørte så. Redaktøren var en ellers ubekendt F.W. Thomsen, der tillige drev et lejebibliotek og en papirhandel på Vesterbrogade i København.

✂ *Tilskueren* bebrejder i sit nr. 2 forfatteren af *Arvingen*, at han så begejstret hylder det »at være født«. I Danmark, hvor der ikke er nogen værdifuld adel eller adelig tradition, gør det nærmest et komisk indtryk. - Dernæst fremhæver *Tilskueren* det faktum, at alle Goldschmidts romanhelte går til grunde eller bliver ulykkelige, og forklarer det som en naturlig følge af Goldschmidts egen »Zerrissenheit«. En mand, der skriver sådanne romaner, minder anmelderen om en ædel violin, hvis klang er god nok, men som mangler en streng og derfor kun kan spille et begrænset repertoire. Den streng, der mangler i Goldschmidts tilfælde, er den, hvorpå i sin tid *Corsaren* spillede sine hymner til friheden! Idet anmelderen således overser, at *Arvingens* hovedperson hverken går til grunde eller bliver ulykkelig, markerer han samtidig sit eget standpunkt i den ungdommelige radikalisme, som Goldschmidt forlod efter 1846.

✂ Det bør nævnes, at Goldschmidt på foranledning af Clemens Petersens kritik udsendte en lille pjece om sit forhold til *Fædrelandet* og dets redaktør, digteren Carl Ploug. Pjecen - *Nogle politiske Bemærkninger og Notitser*, 1865 - berører kun med let hånd Clemens Petersens læsning af *Arvingen* og skal derfor ikke omtales nærmere her. Den har sin interesse som et bidrag til tidens politiske historie og som vidnesbyrd om Goldschmidts stilling heri.